

Bedömning av hjälp med måltid i form av sondmatning

Försäkringskassans ställningstagande

Av Högsta förvaltningsdomstolens dom den 13 april 2018 i mål nr 682-17 framgår att för den som behöver hjälp med det grundläggande behovet *måltid i form av sondmatning som utförs som egenvård* ska Försäkringskassan bedöma vilken hjälp som är tillräckligt privat och integritetskänslig för att ge rätt till assistansersättning.

I detta ställningstagande beskrivs hjälp med sondmatning som vanligen är tillräckligt privat och integritetskänslig och hjälp som typiskt sett inte är det. Beskrivningarna i ställningstagandet är inte uttömmande. Oavsett vilken hjälp det är fråga om måste alltid en individuell bedömning av om hjälpen med sondmatning är tillräckligt privat och integritetskänslig göras i det enskilda fallet.

Hjälp med på- och urkoppling samt justering av slangar är *vanligen* tillräckligt privat och integritetskänslig.

Själva matningen genom sond, det vill säga näringstillförseln, är dock *typiskt sett* inte tillräckligt privat och integritetskänslig. Det beror på att sondmatning utförs på ett annat sätt än matning genom munnen. Matning genom munnen innebär ett mycket nära samspel mellan den enskilde och assistenten. Motsvarande samspel förekommer *vanligen* inte vid sondmatning.

Sondmatning kan dock i vissa fall förutsätta att assistenten övervakar matningen och därigenom den enskilde på ett så intensivt och närgånget sätt att själva sondmatningen bör betraktas som tillräckligt privat och integritetskänslig. Sådan övervakning kan behövas av medicinska skäl när det finns en väsentligt förhöjd risk för att vätska och mat hamnar i lungorna (aspiration) med risk för allvarliga komplikationer om den enskilde inte själv kan påkalla hjälp. Vilken nivå av övervakning den enskilde behöver ska framgå av egenvårdsbedömningen eller annan medicinsk utredning i ärendet.

Huruvida assistenten sondmatar den enskilde manuellt eller maskinellt spelar inte i sig någon roll för bedömningen av om hjälpen i dessa fall är tillräckligt privat och integritetskänslig.

Bakgrund och överväganden

Bakgrund

Högsta förvaltningsdomstolen har i dom den 13 april 2018 i mål nr 682-17 uttalat att näringstillförsel i form av sondmatning ingår i begreppet måltid och är ett grundläggande behov. I vilken utsträckning hjälp med sondmatning berättigar till insatsen personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) beror på om hjälpen i sin helhet eller delvis är av tillräckligt kvalificerat slag, det vill säga om den är av tillräckligt privat karaktär. Sondmatning ska alltså jämföras med intag av en måltid, och utgör därmed ett grundläggande behov som kan ge rätt till insatsen personlig assistans under förutsättning att den hjälp som krävs är av tillräckligt integritetskänslig karaktär. I den utsträckning sondmatningen berättigar till personlig assistans kan den också ligga till grund för prövningen av rätten till assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (SFB).

Med anledning av domen finns det ett behov av att förtydliga vilken hjälp med sondmatning som typiskt sett är av så privat och integritetskänslig karaktär att den kan ligga till grund för rätt till assistansersättning. Syftet med det här rättsliga ställningstagandet är att förtydliga detta.

Överväganden

Vid bedömningen av om en enskild behöver personlig assistans för sina grundläggande behov i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka, måste Försäkringskassan ta ställning till vilken hjälp med sondmatning som ska beaktas (jfr 51 kap. 3 § SFB). Av Högsta förvaltningsdomstolens dom framgår att själva näringstillförseln vid sondmatning – från påkoppling av sondslang till urkoppling av denna – ingår i begreppet måltid. Däremot ingår inte förberedelser och efterarbete, som till exempel rengöring av sondsprutan. Försäkringskassan ska endast beakta hjälp med sondmatning som utförs i form av egenvård eftersom sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen inte ger rätt till assistansersättning (51 kap. 5 § SFB). Av domen framgår också att inte all hjälp med sondmatning ger rätt till assistansersättning, utan hjälpen måste vara tillräckligt privat och integritetskänslig.

Försäkringskassan anser sedan tidigare att hjälp med på- och urkoppling av sondslangen samt justering av slangarna är tillräckligt privat och integritetskänslig. Den bedömningen bör gälla även fortsättningsvis, även om man alltid måste göra en bedömning i det enskilda fallet. Frågan som det här rättsliga ställningstagandet ska besvara är om det finns någon annan hjälp som typiskt sett kan vara tillräckligt privat och integritetskänslig.

Sondmatningen i sig, det vill säga själva näringstillförseln, bör typiskt sett inte anses tillräckligt privat och integritetskänslig för att ge rätt till

assistansersättning. Det beror på att sondmatning utförs på ett annat sätt än matning genom munnen. Matning genom munnen innebär ett mycket nära samspel mellan den enskilde och assistenten. Motsvarande samspel förekommer vanligen inte vid sondmatning. En individuell bedömning måste alltid göras.

Sondmatning kan dock i vissa fall förutsätta att assistenten övervakar matningen och därigenom den enskilde på ett så intensivt och närgånget sätt att matningen bör betraktas som tillräckligt privat och integritetskänslig. Sådan övervakning kan behövas av medicinska skäl när det finns en väsentligt förhöjd risk för att vätska och mat hamnar i luftstrupe och lungor (aspiration) med risk för allvarliga komplikationer om den enskilde inte själv kan påkalla hjälp. Det kan vara fallet för medvetandesänkta personer, sängbundna personer utan normal sväljreflex och personer med tendens till ventrikelretention (jfr Vårdhandboken). Det rör sig om en komplex medicinsk bedömning som bör göras i varje enskilt fall.

Behovet av sådan övervakning bör vara en direkt följd av att assistenten sondmatar den enskilde. Det bör alltså inte vara fråga om tillsynsbehov som hade funnits även om assistenten inte hade sondmatat den enskilde. Det bör inte heller vara fråga om aktiv tillsyn av övervakande karaktär som förutsätter ingående kunskaper om den enskilde.

Eftersom behovet av övervakning är en följd av den enskildes behov av näringstillförsel, bör det inte spela någon roll om assistenten utför sondmatningen manuellt eller maskinellt. Vilken nivå av övervakning som behövs bör framgå av egenvårdsbedömningen eller annan medicinsk utredning i ärendet.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

9 a § första stycket lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

51 kap. 2-3 och 5 §§ socialförsäkringsbalken

Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30)

Högsta förvaltningsdomstolens dom den 13 april 2018 i mål nr 682-17

Rothenberg E., (2017). Nutrition, enteral. Tillförsel av sondnäring. I

Vårdhandboken. Inera AB. Hämtad 2018-05-29 från

<http://www.vardhandboken.se/Texter/Nutrition-ental/Tillforsel-av-sondnaring/>

Eva Nordqvist

David Wollein Waldetoft